

การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Conservation and Development of the Thai Children's Folk Play Wisdom in Northeastern Thailand

อนุกุล พลศิริ¹ กนกวรรณ ทองคำสิง² และเหมือนแพร รัตนศิริ³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยให้คงอยู่และศึกษาคุณค่าทางด้านสติปัญญา อารมณ์-จิตใจ สังคมและร่างกายของเด็กด้วยการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน 9 คน อาจารย์ผู้สอน 40 คน นักเรียน 400 คน ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนชาวบ้าน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อปัจจัยการอนุรักษ์ 2) แบบสำรวจ 3) เอกสารการเล่นพื้นบ้านของเด็ก 4) แบบประเมินการเล่นพื้นบ้านของเด็กและ 5) แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็กวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ความถี่ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการสื่อสาร 2) การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คงอยู่ ควรพิจารณากำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบปรับเปลี่ยนวิธีการเล่นโรงเรียนและชุมชนร่วมจัดงานฟื้นฟูการเล่นพื้นบ้านของเด็กในโอกาสต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาโดยนำความรู้และเทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เกิดความรวดเร็วและแพร่หลายในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอและ 3) การเล่นพื้นบ้านของเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลดีต่อการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

คำสำคัญ : การอนุรักษ์และพัฒนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the factors affecting the conservation of the wisdom of Thai children's folk plays in the Northeast, to find ways to sustain the folk play wisdom, and to study the value of these folk plays for the children's cognitive, emotional, social and physical development. This research is an action research. Participants in the study were nine school administrators, 40 teachers, 400 students, and 40 community leaders and local sages. The instruments of the study consisted of an interview form collecting the opinions toward the conservation factors, a survey form, manuscripts documenting the Thai children's folk play wisdom, a children's folk play evaluation form, and a form to record the process of conducting these folk plays. The data were analyzed using descriptive statistics, frequency, and mean. The findings indicate that (1) the factors affecting the conservation of the Thai children's folk play wisdom in the Northeast are personal, family, economy, technology, and communication, (2) ways to sustain the wisdom of these folk plays include the following: allowing the children's folk plays to become part of the school's policy, having communities and responsible agencies adapt the playing method for the school, reviving the folk plays on a variety of occasions in communities as a way to preserve and transmit the wisdom, and consistently using knowledge and technology to speed up and disseminate the wisdom, and (3) the Thai children's folk play wisdom has resulted in positive physical, emotional, social and cognitive development of the children.

Keywords : conservation and development, Northeast Thailand, Thai children's folk play wisdom

บทนำ

การเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดขึ้นสำหรับเด็กสืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงว่าการละเล่นของเด็กเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน (ปัทมาวดี และคณะ, 2547) วัฒนธรรมและประเพณีการละเล่นของเด็กแต่ดั้งเดิมมีวิวัฒนาการที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และปัจจุบันมีการสืบทอดจากรุ่นปู่ย่า ตาทวดไปยังรุ่นพ่อ รุ่นแม่ รุ่นลูก รุ่นหลานเหลน จากการเล่นที่บ้านไปยังโรงเรียนหรือจากโรงเรียนมายังบ้าน การละเล่นสืบทอดกันต่อๆ มาพร้อมกับพัฒนาเพิ่มจำนวนวิธีการเล่นมากขึ้น พฤติกรรมการเล่นของเด็กมีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคม การที่จะเลือกเล่นอะไรนั้นจะมีองค์ประกอบทางสังคม สถานภาพและ

ลำดับชั้นของผู้เล่นเข้ามาเกี่ยวข้อง (วรรณิ, 2526) การละเล่นของเด็กไทยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาว่ามีคุณค่าต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมากนอกจากจะส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาแล้วยังช่วยฝึกไหวพริบ การสังเกต ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีศีลธรรมอันดี เช่น ความอดทน ความสามัคคี รักหมู่คณะ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบและด้านภาษา (ปัทมาวดี และคณะ, 2547) การละเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่มีกฎกติกาที่ไม่สลับซับซ้อน ยืดหยุ่น ง่ายต่อการเล่น ไม่เน้นการแข่งขัน ส่งผลให้เด็กประสบความสำเร็จได้ง่าย เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถหล่อหลอมและส่งเสริมคุณธรรมทางจิตใจของเด็กให้รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน เคารพกติกาที่ตกลงกันได้ รู้จักการรอคอย ยอมรับข้อตกลงของคนส่วนมาก การเล่นพื้นบ้านมี

ลักษณะการเล่นหลายรูปแบบ มีการฝึกด้านภาษา เช่น บทร้องในการเล่นเรีวีวีขาวสาร มอญซ่อนผ้า แม่ผูกผักกั๊กทางสติปัญญาและการใช้ไหวพริบ เช่น ตีจับ ขี่ม้าส่งเมือง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นมักเป็นวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ เม็ดมะขาม ผ้าขาวม้าหรือผ้า สาร (2529) กล่าวว่าในขณะที่เล่นเด็กมีอิสระในการคิดค้นวิธีการเล่น มีการวางแผนการเล่น การเล่นบางชนิดเด็กต้องสังเกต ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการทายใจหรือหลอกล่อฝ่ายตรงข้าม ทำให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทันที (2545) กล่าวว่า ถ้าเด็กมีโอกาสเล่นทั้งแบบสมมติและแบบโบราณ เช่น มอญซ่อนผ้า หรือได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ล้วนมีผลต่อการพัฒนาไยประสาทและจุดเชื่อมโยงประสาทที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตซึ่งเป็นประโยชน์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็จะสามารถแก้ปัญหาชีวิตตนเองได้ อรรถัญญา (2546) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านภาคอีสานเป็นการเล่นชนิดหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีสาน เป็นการละเล่นที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ อาชีพ ความเชื่อ และภาษาของคนในท้องถิ่น กิจกรรมการเล่นเน้นการนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่น ส่วนมากการเล่นไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น วิธีการเล่นไม่ยุ่งยากซับซ้อนและกติกาการเล่นไม่เคร่งครัด สำหรับคุณประโยชน์ในการเล่นพื้นบ้านอีสานของเด็กนั้นสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เนื่องจากปัจจุบันโลกเป็นยุคไร้พรมแดนเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้เด็กได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความเจริญทางวัตถุต่างๆ จึงหันไปนิยมการเล่นที่ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เกมคอมพิวเตอร์ หรือรถบังคับซึ่งมีราคาแพงและส่งเสริมพัฒนาการเพียงบางด้านเท่านั้น

การละเล่นของไทยขาดการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง ทั้งยังขาดผู้จริงจังเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยที่จะถ่ายทอดในชุมชนและโรงเรียน (สุนีย์ และไพจิตร, 2527) ส่งผลให้คนไทยมองข้ามการนำ

การละเล่นพื้นบ้านมาใช้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ คือ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ และสังคม ทำให้เด็กมีภาวะอ้วน ซึมเศร้า ก้าวร้าว ดุดัน สมาธิสั้นและขาดทักษะการอยู่ร่วมกันและการวางแผนในสังคม จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้คงอยู่สืบไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และผู้สอนวิชาพลศึกษา ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการสุ่มหลายขั้นตอน เริ่มจากสุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย อุตรธานี และอุบลราชธานี จากนั้นสุ่มอำเภอในแต่ละจังหวัดและสุ่มโรงเรียนในแต่ละอำเภอ สำหรับส่งแบบสำรวจการละเล่นฯ รวม 600 โรงเรียน จากนั้นเลือกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรม 9 โรงเรียน ได้แก่กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1. โรงเรียนบ้านบัว (รัฐราษฎร์วิทยา) อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 2. โรงเรียนชุมชนบ้านจอก อ.ลอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ 3. โรงเรียนเมืองเลย อ.เมือง จ.เลย 4. โรงเรียนบ้านค้อคอนแคน อ.กู่แก้ว จ.อุตรธานี 5. โรงเรียนอนุบาลชุมพวงวิทยา อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา 6. โรงเรียนบ้านเฉลียง (คุรุราษฎร์บำรุง) อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา 7. โรงเรียนบ้านสติ๊ก อ.สติ๊ก จ.บุรีรัมย์ 8. โรงเรียนปทุมวิทยากร อ.เมืองอุบล จ.อุบลราชธานี 9. โรงเรียนศิษย์เก่าวังหลังวัฒนา อ.น้ำขุ่น จ.อุบลราชธานี จำนวนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 9 คน อาจารย์ผู้รับผิดชอบการเล่นพื้นบ้านของเด็กจำนวน 40 คน นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านจำนวน 400 คน ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านด้านการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย จำนวน 33 ชนิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 ระดับชั้นปีของนักเรียนที่เล่น และโอกาสในการเล่น ตอนที่ 3 รายชื่อบุคคลที่มีความรู้ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก

2. แบบสัมภาษณ์ปัจจัยและอุปสรรคการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ครู และ ผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่ในประเด็น 1) เกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ นโยบายของโรงเรียน บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ งบประมาณ เป็นต้น 2) เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ นโยบายของท้องถิ่น 3) เกี่ยวกับผู้ปกครอง / นักเรียน

3. เอกสารการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มาจาก หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542) ปัทมาวดี และคณะ (2547) รายงานวิจัยเรื่องศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านการละเล่นของเด็ก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ชัชชัย (2549) กีฬาพื้นเมืองไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอัญญา (2546) รายงานวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านอีสานเพื่อการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโรงเรียนสนามบินจังหวัดขอนแก่น คัดเลือกการละเล่นที่ยังคงใช้เล่นอยู่มา 33 ชนิด ได้แก่ 1. ขว้างกินลูกแห่ 2. ขาโลกแตก 3. ชายแดงโม 4. ซี่ม้าหลังโปก 5. โคนดินเกวียน 6. ลูกินหาง 7. จำแจ่ว 8. จำบ้าใบ 9. จำหนูเนียม 10. เต็นยาง 11. เตย 12. ปิดตาตีหม้อ 13. มอญซ่อนผ้า 14. มูสิ่ต้อยออก 15. ไม้หึ่ง 16. ยาด-หลักธง 17. แย่หลงฮู 18. ลอดแลดข้าวสาร 19. ลิงกินใบไม้ 20. ลิงเกี่ยวลูก 21. ลิงยาดกะเบา 22. สติอบ 23. ส่วงเฮือยาว 24. สักกะเตี่ยว 25. เสือแหกคอก 26. หนอนวง 27. หนอนหยุดก๊ก 28. หมากกุ่มกับ

29. หมากไข่เต่า 30. หมากอี 31. หมากไล่ห่าน 32. อีตัก 33. อุ่มหมูเข้าคอก

4. แบบประเมินการละเล่นพื้นบ้านของเด็กรายบุคคลและรายกลุ่มประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปและรายการสังเกตพฤติกรรมของเด็กด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว สติปัญญา สังคม อารมณ์-จิตใจ และอื่นๆ ใช้แบบประเมิน 3 ระดับคือ ปานกลาง ดีและดีมาก

5. แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 33 ชนิด ประกอบด้วย การวางแผน สื่อและอุปกรณ์ การเตรียมตัว การนำเข้าสู่บทเรียน การสาธิตวิธีการเล่น การสรุปและประเมินผล มีตัวอย่างประกอบ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้สร้าง 1) แบบสำรวจการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 2) แบบสัมภาษณ์ปัจจัยและอุปสรรคการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 3) แบบประเมินการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 4) ด้าน 4) แบบบันทึกการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย และ 5) เอกสารการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) 33 ชนิด

2. นำแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินฯ และแบบบันทึกฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่ามีค่า IOC มากกว่า 0.5 ทุกข้อจึงนำไปทดลองใช้กับอาจารย์และผู้นำชุมชน เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนดังนี้ 1. ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดต่างๆ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจข้อมูลการละเล่นพื้นบ้านของเด็กที่โรงเรียนใช้ในการเรียนการสอน 2. ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร วิธีการเล่นของการละเล่นพื้นบ้านของเด็กพร้อมหนังสือตอบรับการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายทดลองนำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไปใช้ในการเรียนการสอน

3. เดินทางไปอธิบายที่โรงเรียนเกี่ยวกับวิธีดำเนินการตามเอกสารการละเล่น และการประเมินผลโดยการบันทึกผล พร้อมชี้แจงข้อซักถาม โดยใช้เวลาในการดำเนินการ 1-2 เดือน แบ่งชนิดของการละเล่นเป็น 2 กลุ่ม แต่ละโรงเรียนจะได้รับการละเล่น 16-17 ชนิด แต่ละชนิดใช้เวลาเล่น 2-3 ครั้งๆ ละ 30-60 นาที 4. ผู้วิจัยนัดหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ผลการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ทั้งจากผู้บริหาร อาจารย์ผู้รับผิดชอบการสอนและนักเรียน พร้อมทั้งบันทึกสถิติทัศนและภาพหนึ่งการละเล่นที่นักเรียนเล่น

5. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ในช่วงเวลาที่ไม่เก็บข้อมูลที่โรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์แบบสำรวจด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยหาค่าความถี่ วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีพรรณนาและแบบประเมินผลเป็นค่าเฉลี่ยและวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย นำเสนอผลเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การละเล่นพื้นบ้านของเด็กที่โรงเรียน ใช้เล่นอยู่ผลการสำรวจเกี่ยวกับโอกาสต่างๆ ที่โรงเรียน นำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไปจัดให้นักเรียนเล่น จากการตอบกลับของโรงเรียนจำนวน 412 โรงเรียน มีดังนี้

1. ใช้เล่นในการเรียนการสอน การละเล่น 10 อันดับแรกที่ใช้เล่นมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้ 1) งูกินหาง 2) มอญซ่อนผ้า 3) ลอดแลดข้าวสาร 4) เสือแหกกบอง 5) ซี่ม้าหลังโปก 6) เต็นยาง 7) เตย 8) หมากอี่ 9) อีตัก 10) ปิดตาตีหม้อ

2. ใช้เล่นในงานปิดภาคเรียน การละเล่น 10 อันดับแรก ที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้ 1) เต็นยาง 2) เตย 3) ไม้หึ่ง 4) หมากอี่ 5) ขาโลกเถก 6) ลอดแลดข้าวสาร 7) ลิงกินใบไม้ 8) สตีบ 9) จำปาใบ 10) งูกินหาง

3. ใช้เล่นในงานวันเด็ก การละเล่น 10 อันดับแรก ที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ปิดตาตีหม้อ 2) ขาโลกเถก 3) มอญซ่อนผ้า 4) ซี่ม้าหลังโปก 5) เตย 6) งูกินหาง 7) อุ่มหุมเข้าคอก 8) แยกหลงฮู 9) ลอดแลดข้าวสาร 10) ไม้หึ่ง

4. ใช้เล่นในงานเทศกาลต่างๆ 10 อันดับแรกที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ปิดตาตีหม้อ 2) ขาโลกเถก 3) ซี่ม้าหลังโปก 4) ไม้หึ่ง 5) มอญซ่อนผ้า 6) เต็นยาง 7) หมากอี่ 8) แยกหลงฮู 9) ยาดหลังธง 10) โคง์ดินเกวียน

5. ใช้เล่นในงานประเพณี ได้แก่ ขาโลกเถก ปิดตาตีหม้อ ส่วงเฮือยาวและไม้หึ่ง

6. ใช้เล่นในโอกาสอื่นๆ ได้แก่ เต็นยาง เตย หมากอี่ ขาโลกเถก

การละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ที่เล่นได้หลายโอกาสเรียงลำดับจากมากที่สุด ดังนี้ 1) มอญซ่อนผ้า 2) งูกินหาง 3) ปิดตาตีหม้อ 4) เต็นยาง 5) ขาโลกเถก 6) ซี่ม้าหลังโปก 7) ลอดแลดข้าวสาร 8) หมากอี่ 9) เตย 10) เสือแหกกบอง

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 89 คน ได้แสดงความคิดเห็นต่อบรรยากาศที่ส่งผลให้การละเล่นพื้นบ้านของเด็กสูญหายไปดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล แบ่งได้ดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่กล่าวว่า ผู้กำหนดนโยบายการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงที่กำหนดนโยบายการศึกษาของชาติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติว่า ให้มีการนำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กมาสอนในโรงเรียน ดังนั้นในการปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนจึงกำหนดนโยบายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยไม่ให้ความสำคัญว่าจะต้องนำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กมาใช้ในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ เพียงแต่ใช้นโยบายให้ปฏิบัติตามที่กระทรวงฯ กำหนดเท่านั้น

1.2 ผู้สอนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย เนื่องจากไม่เคยเล่นในสมัยที่ยังเป็นเด็ก และไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ในขณะที่เรียน จึงขาดความรู้และทักษะในการนำมาถ่ายทอดให้นักเรียน

1.3 ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ผู้รู้การละเล่นพื้นบ้านของเด็กในชุมชนมีน้อยและไม่มีการถ่ายทอดให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ นายกองค์การบริหารเทศบาลต่างๆ ไม่มีนโยบายในการนำการละเล่นพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก ๆ

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนลดลงเนื่องจากมีลูกน้อย เด็ก ๆ ไม่มีโอกาสได้รวมกลุ่มเล่นด้วยกัน ต่างคนต่างอยู่ และลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเนื่องจากมีสมาชิกในครอบครัวน้อย ไม่มีบริเวณบ้านให้เด็ก ๆ ได้รวมกลุ่มวิ่งเล่น

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ผู้ปกครองมีรายได้แน่นอน มีความเป็นห่วงเป็นใยลูกหลาน เกรงว่าจะไม่ได้รับความสะดวกปลอดภัยในการเดินทางจึง ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมการเล่นกับเพื่อนๆ ในชุมชน เกรงจะได้รับอิทธิพลในทางไม่ดี ส่วนผู้ปกครองที่ไม่มีงานประจำ มีรายได้ไม่แน่นอน อาจต้องไปหางานทำในเมืองใหญ่ ไม่มีเวลาดูแลลูก เด็กต้องดูแลตัวเอง

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร

ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า เครื่องมือสื่อสาร เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ไร้สาย มีความก้าวหน้าทันสมัยสามารถรับ-ส่ง ข้อมูล ข่าวสารได้รวดเร็ว เด็ก ๆ ที่ผู้ปกครองมีฐานะเศรษฐกิจดีจะมีโอกาสได้ทำกิจกรรมผ่านสื่อเหล่านี้ ทำให้เด็ก ๆ ติดเกมออนไลน์ไม่มีโอกาสวิ่งเล่นรวมกลุ่ม

กับเพื่อนเช่นในอดีต ส่วนเด็กที่ไม่มีเครื่องมือสื่อสารเป็นของตนเอง จะไปเล่นตามร้านเกม ไม่มีโอกาสรวมกลุ่มเล่นกับเพื่อนๆ ในละแวกบ้านเช่นกัน

สำหรับข้อมูลข่าวสารที่ส่งผ่านเครื่องรับโทรทัศน์จะเป็นกิจกรรมบันเทิง กีฬาสากล มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็กน้อยมาก ทำให้เด็ก ๆ ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นภาพการละเล่นพื้นบ้านของไทยในอดีต ส่งผลให้ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมต่างๆ ที่ตั้งงามแต่โบราณ ลืมบ้านเกิดเมืองนอนของตน

ตอนที่ 3 การพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชุมชน จำนวน 89 คน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทาง การพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควร มีนโยบายส่งเสริมให้อาจารย์ช่วยอนุรักษ์สืบสานการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยพื้นฟูและนำมาบูรณาการในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น วิชาภาษาไทย สังคมศึกษา พลศึกษา

2. ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนเสนอว่า ควร มีนโยบายสืบค้นภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจากปราชญ์ชุมชนหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชน แล้วนำมาถ่ายทอดให้เด็ก ๆ นำไปร่วมแสดงในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ ประเพณีในท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการบันทึกและถ่ายทอดภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กในรูปแบบหนังสือ สื่อวีซีดี สื่อโทรทัศน์เพื่อปลูกสำนึก ความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้านในอดีตให้คงอยู่สืบไป เนื่องจากการละเล่นพื้นบ้านของเด็กเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ เช่น ขาโตกเถก มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข่าวสาร งูกินหาง เป็นต้น และควรจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก ๆ ผู้นำชุมชนควรขอความร่วมมือกับลูกหลานชุมชนที่มีความรู้และประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหารสถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ แนวทางปรับปรุงแก้ไข และร่วมมือกันทำโครงการเพื่อความสุขของเด็ก ๆ และ

ชุมชนต่อไป เช่น จัดกิจกรรมแข่งขันการเล่นพื้นบ้าน ที่สนุกสนานเป็นทีมพ่อแม่ลูกเล่นด้วยกัน

ผู้สอนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อแนวทางการ จัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนวิธีการเล่น เช่น การเล่นลิง เกี้ยว ลูกลิงจะเกาะเกี้ยวอยู่กับแม่ลิงโดยใช้ขา 2 ขา เกี้ยวล่าตัวบริเวณสะเอวผู้เป็นแม่โดย ห้อยหัวลงดิน มือจับขาแม่ อาจารย์ผู้สอนได้ปรับเปลี่ยนเป็นการหาม ลูกลิงโดยมีแม่ 2 คน ช่วยหามหรืออุ้มไว้กับอก ทำให้ เกิดความสนุกสนานแต่ไม่เกิดอันตราย เช่นเดียวกับ การอุ้มหมูเข้าคอก ให้เจ้าของ 2 คน ช่วยอุ้มหมูที่ละตัว เพราะการให้เจ้าของคนเดียวอุ้มลูกหมูจะไม่ถนัดถ้าเด็ก มีร่างกายไม่แข็งแรงพอ

2. ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ เช่น การเล่นลิงยาดกะเบา ปัจจุบันหาลูกกะเบายาก จึงใช้ลูกบอลเล็กๆ หรือ อุปกรณ์อื่นๆ ที่สามารถโยนและรับได้สะดวก ซึ่งหาได้ ง่ายในท้องถิ่น เพราะต้องการเลียนแบบการเล่นแบบ พื้นบ้านเท่านั้น

3. ปรับเปลี่ยนกติกา การเล่นอีตัก จากให้ผู้เล่น หนึ่งเป็นวงและใช้อุปกรณ์ (กระถง) ตักเมล็ดมะขาม ใคร ได้มากเป็นผู้ชนะ ปรับเปลี่ยนให้มีผู้เล่น 2 ฝ่ายๆ ละ 5 คน เข้าแถวตามลำดับ ให้ออกไปตักเมล็ดมะขามที่กระจ่าย ข้างหน้าที่ละคน กำหนดเวลา 5-10 นาที ทีมที่ตักเมล็ด มะขามได้มากเป็นฝ่ายชนะ ทั้งนี้เพื่อฝึกความรวดเร็ว ความสามัคคี และสนุกสนานของผู้เชียร์ด้วย

4. ดัดแปลงอุปกรณ์ตามขนาดรูปร่างของเด็ก การเล่นขาโถกเถก จะใช้ไม้ไผ่ที่มีที่เหยียบสำหรับยืน และเดิน ถ้าเด็กรุ่นเล็กก็ดัดแปลงให้ที่เหยียบอยู่ระดับต่ำ เพื่อสะดวกในการขึ้น-ลง และหากทรงตัวไม่ได้ตกลงมา จะไม่น่ากลัวมาก

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนา 4 ด้านจากการใช้ กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่ ขว้างกิ้งกู่ก หล่ง ขาโถกเถก ซี่ม้าหลังโปก โคง์ตีนเกวียน งูกินหาง จำแจ่ว จำบ้าใบ้ จำหนูเนียม เต้นยาง เตย มูลี่ต้อยออก ยาดหลักธง แยกหลงฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้

สต๊อบ ส่วงเฮื้อยาว สักกะเตี๋ยว เสือแหกคอก หนอนวง หนอนหยุดก๊ก หมากกูปักบี้ หม่าไล่ห่าน อุ่มหมูเข้าคอก

2. พัฒนาการด้านอารมณ์

2.1 การเล่นที่ส่งเสริมการรับรู้และแสดงออก ทางอารมณ์ให้เหมาะสม ได้แก่ ขายแดงโม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญช้อนผ้า สักกะเตี๋ยว เสือแหกคอก หนอนหยุดก๊ก หม่าไล่ห่าน อีตัก

2.2 การเล่นที่ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ ให้เหมาะสม ได้แก่ ขาโถกเถก ซี่ม้าหลังโปก โคง์ตีน เกวียน งูกินหาง จำบ้าใบ้ จำหนูเนียม เต้นยาง เตย มูลี่ต้อยออก ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหลงฮู ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮื้อยาว สักกะเตี๋ยว หนอนวง หนอนหยุดก๊ก หมากไขเต่า หม่าไล่ห่าน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

2.3 การเล่นที่ส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อ ตนเอง ได้แก่ ขาโถกเถก งูกินหาง จำแจ่ว จำบ้าใบ้ จำหนูเนียม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ ยาดหลักธง แยกหลงฮู ลิงกินใบไม้ ลิงยาดกะเบา

2.4 การเล่นที่ส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง ได้แก่ ขว้างกิ้งกู่ก หล่ง ขาโถกเถก ซี่ม้าหลังโปก โคง์ตีนเกวียน งูกินหาง จำแจ่ว จำบ้าใบ้ จำหนูเนียม เต้นยางเตย ปิดตาตีหม้อ มอญช้อนผ้า ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหลงฮู ลิงกินใบไม้ ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮื้อยาว หมากไขเต่า หมากอี อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

3. พัฒนาการด้านสังคม

3.1 การเล่นที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎ กติกา ได้แก่ ขว้างกิ้งกู่ก หล่ง ขายแดงโม ซี่ม้าหลังโปก โคง์ตีนเกวียน งูกินหาง จำแจ่ว จำบ้าใบ้ จำหนูเนียม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญช้อนผ้า มูลี่ต้อยออก ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหลงฮู เตย ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกี้ยว สต๊อบ สักกะเตี๋ยว เสือแหกคอก หนอนหยุดก๊ก หนอนวง หมากกูปักบี้ หมากไขเต่า หมากอี หม่าไล่ห่าน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

3.2 การเล่นที่ส่งเสริมการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ได้แก่ ขว้างกิ้งกู่ก หล่ง ขายแดงโม ซี่ม้าหลังโปก งูกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ส่วงเฮื้อยาว

3.3 การเล่นที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ขว้างกีนลูกแหล่ง ขายแดงโม ซี่ม้าหลังโปก โคง์ดินเกวียน งูกินหาง จ้าแจ่ว จ้าบ่าใบ้ จ้าหนูเนียม เต็นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า มูสิ่ต้อยออก ไม้หึ่ง แย้หลงฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกี่ยลูก สต๊อบ ส่วงเฮือยาว สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนหญุดก๊ก หนอนวง หมากก๊อบก๊อบ หมากไข่เต่า หมากอี่ หม่าไล่หนาน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

4. พัฒนาการด้านปัญญา

4.1 การเล่นที่ส่งเสริมการใช้ภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจ ได้แก่ ขายแดงโม งูกินหาง จ้าแจ่ว จ้าบ่าใบ้ จ้าหนูเนียมเตย ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข้าวสาร สต๊อบ หนอนวง หมากก๊อบก๊อบ

4.2 การเล่นที่ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมได้แก่ ขว้างกีนลูกแหล่ง ชาโลกเอก ขายแดงโมซี่ม้าหลังโปก โคง์ดินเกวียน งูกินหาง จ้าแจ่ว จ้าบ่าใบ้ จ้าหนูเนียม มอญซ่อนผ้า มูสิ่ต้อยออก ไม้หึ่ง เต็นยาง เตย ยาดหลักรงแย้หลงฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกี่ยลูก ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮือยาว สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนวง

4.3 การเล่นที่ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ขายแดงโม จ้าแจ่ว เต็นยาง ลอดแลดข้าวสาร เสือแหกคอก หนอนหญุดก๊ก หมากไข่เต่า อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

สรุปและวิจารณ์ผล

1. การเล่นพื้นบ้านของเด็กที่นิยมเล่นกันมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งการเรียนการสอนและโอกาสอื่นๆ เนื่องจากการเล่นพื้นบ้านนี้มีการเล่นแพร่หลายและสืบทอดกันมาในประเทศไทยทั่วทุกภูมิภาค มีการนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอนในระดับอนุบาลและประถมศึกษา อาจารย์ผู้สอนมีความคุ้นเคย มีประสบการณ์มาตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนและมีการบรรจุในหมวดวิชาภาษาไทยบ้าง ที่สำคัญเป็นการเล่นที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เล่นแล้วเด็กสนุกสนานรื่นเริง เด็กๆ ชอบ ใช้สถานที่ทั่วไป ไม่ต้องมีการเตรียมสถานที่เฉพาะ ไม่ใช้อุปกรณ์ที่ยุ่งยาก ยกเว้นการเล่น

ชาโลกเอกการละเล่นที่มีบทร้องเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยของเด็กๆ อีกทั้งบางการละเล่น มีการเล่นติดต่อกันจนถึงวัยผู้ใหญ่ เช่น ปิดตาตีหม้อสอดคล้องกับคำกล่าวของ อรรถวิฑู (2546) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านอีสานเป็นกิจกรรมการละเล่นที่เน้นการนำวัสดุ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่นและไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น วิธีการเล่นไม่ยุ่งยากซับซ้อนและกติกาการเล่นไม่เคร่งครัด และสอดคล้องกับผลวิจัยของ ปัทมาวดี และคณะ (2547) พบว่า การละเล่นพื้นบ้านที่ผู้ปกครองตอบว่า มีการละเล่นอยู่ในปัจจุบันระดับปานกลางถึงมาก ได้แก่ งูกินหาง เสือกินวัว และซี่ม้าหลังโปก การละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ หมากก๊อบ ชาโลกเอก ปิดตาตีหม้อ เต็นยาง มอญซ่อนผ้า กระโดดเชือก ซี่ม้าหลังโปก กากั๊กไข่ ขายของ ไล่จับ งูกินหาง วิ่งเปี้ยว ซักกะเยอ ซอนแอบ ลิงชิงหลัก ริริข้าวสาร เสือกินวัว เดินกะลา ตัดเม็ดมะขาม ทั้งนี้เป็นเพราะ 1. เป็นการเล่นง่ายๆ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบมาก 2. ไม่มีปัจจัยเอื้อที่เชิญชวนให้ทำอย่างอื่นและเทคโนโลยีอย่างคอมพิวเตอร์ยังเข้าไม่ถึง 3. ครูที่โรงเรียนสอนให้เล่นเพื่ออนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านและให้เด็กได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมร่วมกัน 4. วิธีการเล่นและกติกาไม่ยุ่งยากสามารถเล่นได้ทุกโอกาส 5. เด็กมีโอกาสได้เล่นเป็นหมู่คณะ สนุกสนานและปลอดภัย ชุมชนและสถานศึกษาให้โอกาสสนับสนุนและจัดแข่งขัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วยผู้กำหนดนโยบาย การศึกษาระดับชาติ คือ ผู้ที่จัดทำแผนการศึกษาของชาติระดับต่างๆ และออกเป็นพระราชบัญญัติเพื่อให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับนั้นๆ นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เช่น การกำหนดหลักสูตรประถมศึกษา ให้มีการสอดแทรกการเล่นพื้นบ้านของเด็กในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย อาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทยจะนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กมาใช้ซึ่งมักจะเป็นการเล่นที่ระบุในบทเรียน เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง ระบบการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง

ที่ทำให้การเล่นในปัจจุบันแตกต่างจากสมัยก่อน เนื่องจากการกำหนดการศึกษาเป็นระบบ มีหลักฐานการเรียนการสอนชัดเจน และบรรจุในแต่ละวิชา ทั้งกำหนดเนื้อหา และเวลาในการเรียนแต่ละวิชา วิชาพลศึกษา มีส่วนสำคัญทำให้การเล่นของตะวันตกแพร่หลายเข้ามาแทนที่การเล่นพื้นบ้านของไทย เช่น การสอนให้เล่นฟุตบอล เทนนิส บิงปอง ฯลฯ แทนที่การเล่นทอยลูกข่าง ซี่ม้าส่งเมือง สอดคล้องกับผลวิจัยของ บัทมาวดีและคณะ (2547) ที่พบว่า การเล่นพื้นบ้านของเด็กไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรในการเรียนการสอน ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือไม่ได้บังคับ อีกทั้งไม่มีการอนุรักษ์ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลืมสอนลูกหลาน และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ชัชชัย (2549) ที่กล่าวว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง มองข้ามประโยชน์และคุณค่ากีฬาพื้นเมืองของไทย ที่ทำกันในปัจจุบัน ทำให้เป็นพิธีว่ามีกิจกรรมการเล่นกีฬาหรือพื้นเมืองไทยเหมือนกัน แต่ขาดความเป็นระบบ ขาดความต่อเนื่อง ขาดความชัดเจนและความเป็นรูปธรรม กีฬาพื้นเมืองไทยไม่ได้รับความสนใจจากนักการศึกษา ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนวิชาพลศึกษาไม่ได้รับความนิยมในการเล่นจากเยาวชนและประชาชน เพราะเขาเหล่านั้นมองไม่เห็นคุณค่าของกีฬาพื้นเมืองไทย สอดคล้องกับบทความของพัชรี (2544) ระบุว่า ในการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะจะต้องคำนึงถึงอายุเด็กที่อายุน้อย กล้ามเนื้อทุกส่วนยังไม่แข็งแรง จึงทำกิจกรรมบางอย่างได้ไม่ดีและด้านความถนัดของเด็ก เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายและอาจเป็นอันตรายได้ การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการของเด็ก จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กอย่างมหาศาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนีย์ และโฆษิต (2527) ที่พบว่าการเล่นพื้นบ้านของเด็กกำลังจะสูญหาย หรือถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง ตามความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรนำมาประยุกต์ใช้กับระบบการประถมศึกษาในปัจจุบัน (การใช้แขนขา สายตา โสตประสาท การสัมผัส ภาษา และสังคม) เพราะจะช่วยปรับพฤติกรรมของเด็กได้เป็นอย่างดี โรงเรียนควรจะมีนโยบายให้ครูนำ

การเล่นพื้นบ้านของเด็กมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ปัจจัยด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านของเด็ก เนื่องจากปัจจุบันครอบครัวของสังคมไทยมีขนาดเล็ก มีลูก 1-2 คน และแยกบ้านอยู่เฉพาะครอบครัว มีพื้นที่หรือบริเวณบ้านน้อยหรือไม่มี ไม่มีการสังสรรค์หรือทำความรู้จักมักคุ้นกันกับบ้านใกล้เคียง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวหรือ ผ่อนส่งบ้านที่อยู่อาศัย อีกทั้งเทคโนโลยีการสื่อสารสะดวกรวดเร็ว มีโทรทัศน์แพร่ภาพเกือบตลอดทั้งวัน ส่งผลให้เด็กๆ ติดจอโทรทัศน์มากกว่าที่จะไปเล่นกับเพื่อนๆ ตามประสาเด็กเช่นอดีต เช่น การวิ่งกระโดด ปีนป่ายนอกบ้าน

ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในท้องถิ่นห่างไกล มีความสะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้มีการถ่ายทอดและผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนมากขึ้น การเล่นของไทยที่เคยนิยมกันมาในสมัยก่อนบางอย่างก็เปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมลงและสูญหายไป สอดคล้องกับผลวิจัยของ บัทมาวดีและคณะ (2547) พบว่า สาเหตุที่การเล่นพื้นบ้านของเด็กภาคตะวันออกเฉยงเหนือสูญหาย เนื่องจากสังคมในชุมชนเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท สภาพสังคมเปลี่ยนไป เด็กไม่ค่อยได้มาเล่นรวมกันเหมือนสมัยก่อน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การมีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้เด็กหันมาเล่นเกมคอมพิวเตอร์ การรับสื่อจาก โทรทัศน์ทำได้ง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกมาทดแทนผู้ปกครองบางท่านก็สนับสนุนหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไว้ให้เด็กเล่นเกมที่บ้าน เพื่อไม่ให้เด็กออกไปเล่นนอกบ้าน ทำให้เด็กส่วนใหญ่หันมาใช้เวลาว่างกับเกมและร้านดังกล่าวมากขึ้น เกิดความห่างเหินกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆ และสอดคล้องกับคำกล่าวของ พรวิไล (2556) ที่ว่า สังคมไทยอันเป็นสังคมเกษตรดั้งเดิมเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม หรือ สังคมเมืองอย่างชัดเจน พื้นที่การเกษตรซึ่งเคยเป็นที่เล่นอันกว้างใหญ่ และเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติของเด็ก กลายเป็นพื้นที่สำหรับการทำอุตสาหกรรม

3. การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าอุปกรณ์บางอย่างไม่มีแต่อาจารย์ผู้สอน ปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในโรงเรียนแทนการให้เด็กจัดหาอุปกรณ์มา การปรับเปลี่ยนวิธีการเล่น เปลี่ยนกติกา และปรับขนาดอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับขนาดรูปร่างของผู้เล่นช่วยให้ผู้เล่นใช้อุปกรณ์อย่างคล่องแคล่ว มีความถนัด มีความกล้าหาญที่จะเล่น นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาการเล่นพื้นบ้านของเด็กควรประกอบด้วย

1) กำหนดนโยบายให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมการเล่นในท้องถิ่นให้คงอยู่ เนื่องจากการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทยที่มีวัฒนธรรมสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย ที่ได้คิดค้นการเล่น โดยนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้บุตรหลานมีความรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกทั้งทำให้ร่างกายแข็งแรง แคล่วคล่องว่องไว ผู้สูงอายุคือ คลังแห่งภูมิปัญญาทางสังคม เป็นคลังสมอง ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม ประเพณีและพิธีกรรม เพื่อให้สรรพชีวิตดำรงอยู่ได้ ซึ่งเป็นดุลยภาพแห่งชีวิตและในการดำรงชีวิตผู้สูงอายุไม่ได้เป็นปัจจัยการผลิตตามวิธีคิดของระบบทุนนิยม คือ พันวัยแรงงาน แต่เป็นวัยพักผ่อนดังนั้นจึงควร ให้เด็กฝึกสัมภาษณ์ หรือเป็นนักวิจัยน้อย ไปสอบถามคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านที่ ปู่ย่า ตายาย เคยเล่นกันในสมัยที่เป็นเด็ก พร้อมทั้งบอกวิธีการเล่น แล้วนำมารวมกัน จะเป็นการสื่อสารที่ สืบทอดภูมิปัญญาและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้สูงวัย ซึ่งเป็นวัยที่แสนห่างกันด้วย จากนั้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและนำเข้าไปในโรงเรียนเพื่อให้เด็กได้สัมผัสการเล่นพื้นบ้านทุกเมื่อเชื่อวัน

2) การจัดทำตำรา เอกสาร สื่อในการเผยแพร่ การสืบค้นข้อมูลได้สะดวกรวดเร็ว เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ เมื่อมีสื่อแสดงอย่างแพร่หลาย ผู้ที่สนใจได้รับความสะดวกในการนำไปใช้จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับคำกล่าวของสนม

(2535) การเล่นพื้นบ้านไทยเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน การที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนช่วยสนับสนุนในการศึกษาค้นคว้าจนสำเร็จดังประสงค์ นับว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้แสวงหาความรู้สืบทอดไป

3) การจัดงานเทศกาลในชุมชนในโอกาสต่างๆ เช่น สงกรานต์ งานบุญ ส่งผลให้มีการสืบทอดกิจกรรมแต่โบราณให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป เนื่องจากการที่ผู้นำชุมชนจัดโครงการสาธิตถ่ายทอดการเล่นของโบราณในอดีตให้เด็กๆ ได้รับความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับกิจกรรมที่หลายๆ ท้องที่ได้จัดขึ้น เช่น สถานีโทรทัศน์ไทย พีบีเอส (Thai PBS) จัดงานกีฬาท้องถิ่นให้ครอบครัวแต่ละชุมชนหลายๆ ครอบครัวเป็นหนึ่งในทีม ประกอบด้วย พ่อ-แม่และลูกๆ มาเล่นกิจกรรมแข่งขันโยนลูกบอลลงตะกร้า ทำให้เกิดความสนุกสนาน รื่นเริง สามัคคี และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และปลูกฝังให้เกิดความรักใคร่ช่วยเหลือในครอบครัวและชุมชนและยังมีโครงการนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กมาถ่ายทอดในรายการต่างๆ ต่อไป และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากผลวิจัยของทิพวรรณ (2546) ว่า สามารถนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กอีสานมาจัดเป็นกีฬาภายในโรงเรียนเพื่อการแข่งขันสำหรับเด็กปฐมวัย และระดับชั้นอื่นๆ เพื่อส่งเสริมกีฬาและการเล่นพื้นบ้านอีสานหากปัจจุบันการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยได้รับการฟื้นฟูขึ้นมา มีการเผยแพร่ให้เด็กได้รู้จัก ได้เล่นและสัมผัส จะทำให้เด็กได้รับประโยชน์จากการเล่นมากมาย เช่น ได้เรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่เล่นด้วยกัน รู้จักการดัดแปลงวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการเล่น ได้เรียนรู้การอยู่ในสังคมร่วมกัน รู้จักปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งจะส่งผลถึงพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แนวทางในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูการเล่นพื้นเมืองโดยใช้กระบวนการศึกษาเข้ามาช่วยตั้งแต่การจัดแสดงนิทรรศการในโรงเรียน การทำหลักสูตรท้องถิ่น การตั้งคณะแสดงในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ทั้งนี้จะต้อง

สร้างสรรค์ให้ผู้เรียนรู้จักรูปแบบ องค์ประกอบ และต้องให้เกิดอารมณ์ร่วมของการเล่นกับการดำรงชีวิตประจำวัน หรือกระแสของความสุขจากการได้หวนหาอดีตของตนเอง

อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูการเล่นของเด็ก ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ปกครองเด็ก เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจมากนัก ไม่ว่าจะเรื่องการกิน การเล่น และการใช้เวลาว่าง ดังนั้นหากผู้ปกครองมองเห็นคุณค่าของการเล่นของเด็กย่อมสนับสนุนฟื้นฟูการเล่นเพื่อเด็ก นอกจากนี้ต้องส่งเสริม ชักชวนให้เด็กเห็นคุณค่าประโยชน์ของการเล่นด้วย เพื่อให้มีผู้เล่น ผู้สืบทอดต่อไป เนื่องจากเด็กเป็นสิ่งที่สามารถสานสร้างความสัมพันธ์ได้ไม่ว่ายุคใดสมัยใด แต่ข้อจำกัดของเด็ก คือ การมีความอดทนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงช่วงเวลาสั้นๆ จึงต้องใช้การเล่นที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้

4. ผลการเล่นพื้นบ้านของเด็กต่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน

1) พัฒนาการด้านร่างกาย พบว่า ขว้างกิน ลูกแหล่ง ขาโถกเถก ซี่ม้าหลังโปก โคง์ดินเกวียน เต็น ยาง เตย งูกินหาง ยาดหลักรง แย่หลงฮู เสือแหกคอก หมากหยุดก๊ก หม่าไล่ห่าน และอ้อมหมูเข้าคอก เป็นการเล่นที่มีการวิ่ง กระโดดและการเปลี่ยนทิศทาง เป็นการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ทำให้ผู้เล่นมีพัฒนาการทางร่างกายที่ทำให้เกิดการอ่อนตัวของร่างกาย กล้ามเนื้อมีความแข็งแรงและมีความอดทน เนื่องจากการเล่นเหล่านี้ต้องใช้ทักษะการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การเดิน วิ่ง กระโดด ล้มตัว การหยุดเดิน หยุดวิ่ง การเปลี่ยนทิศทาง เป็นการใช้กล้ามเนื้อทุกส่วน เด็กที่มีพัฒนาการทั้งกล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กสมบูรณ์ตามวัยสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว ช่วยตัวเองในการบังคับและควบคุมกล้ามเนื้อได้หลายๆ อย่าง เช่น กระโดดข้าม เขย่งปลายเท้า ยืนขาเดียว สามารถกระทำได้หลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมการเคลื่อนไหว กิจกรรมเสริมประสบการณ์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปนัษฐา และสุทธนะ (2557) พบว่าเกมการเล่นพื้นบ้านไทยที่สามารถพัฒนาสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพ

และเหมาะกับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีดังนี้ กระต่ายขาเดียว ลิงชิงหาง อ้ายเข้อ้ายโขง ตีวงล้อ ตากกล้วย กาฟักไข่ เรือบก ซี่ม้าโยนบอล การเล่นเหล่านี้ มีขั้นตอนการเคลื่อนไหวเป็นลำดับจากช้าไปเร็ว ดังนั้นกล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกายโดยเฉพาะบริเวณข้อต่อจะถูกยืดตัวออก เกิดสุขสมรรถนะด้านความอ่อนตัว นอกจากนี้การเล่นเหล่านี้ มีการหดตัวและเกร็งตัวของกล้ามเนื้อเป็นการเสริมสร้างการพัฒนากล้ามเนื้อ เพราะขณะที่เด็กเล่นร่างกายได้เคลื่อนไหว ทำให้กล้ามเนื้อมีความแข็งแรงและมีความอดทน เมื่อได้รับการฝึกเป็นประจำทำให้ร่างกายมีความทนทานของระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจดีขึ้น

2) พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ พบว่า ปิดตาตีหม้อ เต็นยาง มอญซ่อนผ้า สักกะเดียว หมากไข่เต่า เป็นต้น เป็นการเล่นที่เล่นเป็นกลุ่มทั้งหญิงและชาย มีผู้นำผู้ตาม เล่นตามลำดับ มีกติกาที่ต้องทำตาม เล่นแล้วช่วยให้ผู้เล่นเกิดความสุขสนุกสนาน รื่นเริง สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกให้สงบ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและเพื่อนๆ ที่เล่นด้วยกัน มีการรอยยิ้ม แบ่งปันช่วยเหลือ เข้าใจเพื่อนที่เล่นได้ดีและที่เล่นไม่ถนัด อีกทั้งช่วยให้เกิดความมั่นใจในตนเอง การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพวรรณ (2546) ว่าการเล่นพื้นบ้านอีสาน ทำให้เด็กได้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านต่างๆ เช่น การปรับตัวเข้ากับสังคม การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น

นอกจากนี้การเล่นแบบกลุ่ม เช่น การเล่นเตย-หนอนาง เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักยอมรับ ให้อภัย ขอโทษ และปรับปรุงตัวเอง เพื่อให้กลุ่มชนะ ให้กลุ่มยอมรับ เป็นการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้ว่าเพื่อนเจ็บหากเล่นแรง ก็ไม่ทำให้เพื่อนเจ็บ ยอมเพื่อนบ้างในบางโอกาส เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ทำให้มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีเด็กมีความสุขในการเล่น ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักขอเข้าร่วมเล่นกับเพื่อน และการเล่นที่มีการแพ้ชนะบ้าง เช่น ขาโถกเถก ขว้างกินลูกแหล่ง อีตัก สามารถทำให้เด็กรู้จักปรับอารมณ์ได้ เด็กที่แพ้มีความรู้สึกที่ไม่เป็นไร เพราะเล่นกันสนุกๆ คราวหน้าเขาอาจจะมีโอกาสชนะ

บ้าง ไม่ถือเป็นเรื่องจริงจังที่ต้องชนะตลอดไปเป็นการยอมรับกติกาของสังคม ขณะเล่นเด็กจะเรียนรู้ การควบคุมอารมณ์โดยเฉพาะอารมณ์โกรธ เช่น ในบางครั้งเกิดการผิดพลาด หกล้มบ้าง เด็กจะแสดงน้ำใจ คือ รู้จักให้อภัยและรู้จักขอโทษ รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรไม่ควร รู้ว่าอะไรที่ตนทำถูกเพื่อนพอใจ อะไรที่เพื่อนไม่พอใจ ไม่ยอมรับตนเข้าร่วมในกลุ่ม การที่เด็กต้องปรับตัวเพราะต้องการเล่นร่วมกับเพื่อน

3) พัฒนาการด้านสังคม พบว่าการเล่น ขว้างลูกเหล็ก ขาโถกเถก ขี่ม้าหลังโปก โกงดิน-เกวียน งูกินหาง เป็นต้น เป็นการเล่นที่ผู้เล่นปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันก่อนเล่น ทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามโดยไม่ต้องมีกรรมการคอยกำกับดูแล และเป็นการเล่นที่ทำให้ผู้เล่นมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอย่างฉันทมิตร ถ้อยทีถ้อยอาศัย ส่วนการละเล่นที่ส่งเสริมให้เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ได้แก่ การเล่นที่ต้องมีหัวหน้าและลูกน้อง เช่น งูกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ส่วงเฮือยาว ชายแฉงโม ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับการเสี่ยงทายให้เป็นผู้นำจะทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น ปกป้องลูกน้องในทีม หรือเจรจาตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ไม่มีความขัดแย้ง การละเล่นที่แบ่งเด็กเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งได้เล่นขณะที่อีกฝ่ายต้องทำตัวเป็นอุปกรณ์ เช่น นั่งกั้นการกระโดดข้าม จะเห็นว่าเด็กต้องยอมเสี่ยงสละและรอการสับเปลี่ยน มีบางคนยอมนั่งแทนเพื่อนในขณะที่ตนยังไม่แพ้หรือทำผิดกติกา เพราะสงสารเพื่อนที่นั่งนานแล้ว การเล่นที่มีการแบ่งข้าง เด็กจะเรียนรู้ความยุติธรรมในการเลือกข้าง แม้จะเป็นการแบ่งโดยการเสี่ยงทาย เช่น เป่ายิงฉุบ เด็กจะรู้ว่าตนควรจะคู่กับใคร เด็กจะจับคู่กับคนที่มีรูปร่าง ขนาดความสามารถ และเซาว์ปัญญาพอๆ กัน

4) พัฒนาการด้านปัญญา พบว่า ชายแฉงโม งูกินหาง จำแจ้ว จำบ้าไป จำหนูเนียม เตยปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข้าวสาร สดือบหนอนวงและหมากกูปัก เป็นการเล่นที่มีการเจรจา มีบทร้องเด็กสามารถจำบทร้อง บทเจรจาได้รวดเร็ว และแม่นยำ เพราะบทร้องสนุก คล้องจองและไม่ยาวเกินไปและเป็นการใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเล่น

ชายแฉงโม เป็นการเจรจาของผู้ซื้อและผู้ขาย การเล่นเกมกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ เป็นการร้องโต้ตอบของ 2 ฝ่ายหรือการร้องของผู้เล่นทุกคน จะเห็นว่าเป็นการเล่นที่มีความสนุกสนาน รื่นเริง ช่วยให้เด็กมีสมาธิ พลอดโปร่ง มีความจำดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพวรรณ (2546) พบว่า การเล่นที่ต้องท่องคำกลอน คำคล้องจอง ประกอบการเล่น เช่น ลอดแลดข้าวสาร หนอนวง บทท่องบางบทจะเป็นคำพูดง่ายๆ เด็กที่มีพัฒนาการด้านภาษาและการสื่อความหมายไม่ค่อยพร้อม ก็สามารถจดจำและเรียนรู้ได้เร็ว การเล่นที่ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ขว้างลูกเหล็ก ขาโถกเถก ขี่ม้าหลังโปก มอญซ่อนผ้า เต้ยยาง ลอดแลดข้าวสาร เสือแหกคอก หมากไข่เต่า หนอนหยุดก็ก และอ้อมหมูเข้าคอก เป็นการเล่นที่ต้องใช้ไหวพริบ การคิดวางแผนที่จะหลบหลีก หลอกล่อ คิดหาคำพูดหรือขั้นตอนที่จะให้อีกฝ่ายเผลอหรือเบี่ยงเบนสมาธิ ความสนใจ หรือในการใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วย เช่น การเล่นหมากไข่เต่า เป็นการเล่นที่มีแม่เต่าคอยปกป้องคุ้มครองไข่เต่าไม่ให้ใครมาแย่ง โดยต้องเอาตัวคร่อมปิดไข่เต่าไว้ทำให้แย่งได้ยาก คนแย่งต้องช่วยกันหาวิธีหลอกล่อ ผลัดกันเข้าผลัดกันแหยให้แม่เต่าหลงทาง การวางแผนผลัดกันหลอกล่อจะได้ผลดี เพราะเปรียบเทียบเหมือนมีศัตรูเข้ามาหลายทาง ไม่สามารถป้องกันได้ นับว่าเป็นการใช้ปัญญาในการแก้ไขหรือหาช่องทางเพื่อให้มีทางเข้าพร้อมๆ กันหลายทาง คนป้องกันก็ไม่สามารถป้องกันได้

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2557 ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการวิจัยทุกท่าน ทั้งผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ นักเรียน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน ที่สละเวลาให้ความคิดเห็นและร่วมดำเนินกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ซัชชัย โกมารทัต. 2549. การละเล่นพื้นเมืองไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

ทิพวรรณ คันธา 2546. การใช้การละเล่นพื้นบ้านของเด็กอีสานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยโรงเรียนหลักเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปิ่นสุภา เรื่องปัญญาภูมิและสุนนะ ดิงศภักย์. 2557. ผลของการจัดการเรียนรู้วิชาพลศึกษาโดยใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านไทยที่มีต่อสุขสมรรถนะของนักเรียนประถมศึกษา. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา 9 (2) : 100-114.

ปัทมาวดี เล่ห์มงคล สายสมร ศรีสุขประเสริฐและจุไรพร รอดเชื้อ. 2547. รายงานการวิจัยเรื่องศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านการละเล่นของเด็ก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ). คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรวิไล ประเสริฐสุข. 2556. ผลการใช้กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยต่อความสามารถในการแก้ปัญหา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พัชรี วาศวิท. 2544. กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะกับเด็กปฐมวัย. วารสารคหเศรษฐศาสตร์ ปีที่ 54 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน หน้า 44-47.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

2542. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ.

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอสัน. 2526. การเล่นเกมที่บ้านกลาง. กรุงเทพฯ. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์. 2545. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไรกรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สนม ครุฑเมือง. 2535. สารานุกรมของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ. พับลิคิสิเนสพริ้นท์.

สาร สาระทัศนานันท์. 2529. การละเล่นพื้นบ้านท้องถิ่นจังหวัดเลย. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย.

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์และโฆสิต แจ่มสกุล. 2527. การศึกษาบทบาทการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจังหวัดขอนแก่น ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรัญญา กุฎจอมศรี. 2546. การจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านอีสานเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.